

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΥΜΒΟΛΗ
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
16 ΙΟΥΝΙΟΥ 2021
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Πλάτων, Πρωταγόρας, 322a- 323a

A1α.

1. Σωστό: —πολιτικήν γάρ τέχνην οὔπω εἶχον, ἥς μέρος πολεμική—
2. Σωστό: Ζεὺς οὖν δεῖσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν.
3. Λάθος: εἶς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἰκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί.

A1β.

1. Η αντωνυμία αὐτῶν αναφέρεται στη λέξη **θηρίων**.
2. Το επίρρημα οὕτω αναφέρεται στη δευτερεύουσα πρόταση: **ὡς αἱ τέχνηαι νενέμηνται**.

B1. Επισημάνσεις:

Αναπτύσσουμε τα σχετικά με την αἰδῶ και τη δίκην ως περιεχόμενο της πολιτικής αρετής και αναδεικνύουμε τη λειτουργία τους στο πλαίσιο της πολιτικής κοινωνίας:

Η έλλειψη της πολιτικής τέχνης οδηγούσε τους ανθρώπους σε πράξεις αδικίας, με αποτέλεσμα την αυτοκαταστροφή τους. Ο Δίας λοιπόν, φοβούμενος τον αφανισμό του ανθρώπινου γένους, αναλαμβάνει να το σώσει και στέλνει με τον Ερμή ως δώρο δύο σημαντικά μέσα για προστατευθούν και να σωθούν οι άνθρωποι, την *αἰδῶ* και τη *δίκην*. **Αἰδώς:** Το αίσθημα σεβασμού ενός μέλους της κοινότητας έναντι των υπολοίπων, όλες οι ηθικές αναστολές και φόβοι που προφυλάσσουν τον άνθρωπο από αντικοινωνική συμπεριφορά (με άλλα λόγια: ο αυτοσεβασμός, η ντροπή που νιώθει ο άνθρωπος όταν έχει προβεί σε τέτοια συμπεριφορά). Σε ένα λεξικό με τον τίτλο *Ὅροι*, το οποίο ανάγεται στην πλατωνική Ακαδημία, η αἰδώς ορίζεται ως «εκούσια υποχώρηση από απερίσκεπτη συμπεριφορά, σύμφωνα με το δίκαιο και αυτό που φαίνεται καλύτερο· εκούσια κατανόηση του καλύτερου· προσοχή για αποφυγή της δικαιολογημένης επίκρισης» (412c). Το δίπολο των αρετῶν αἰδῶς καὶ δίκη ἰσοδυναμεί με το σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη, το οποίο χρησιμοποιεί ο Πρωταγόρας στο επιμύθιο του λόγου του. Επίσης, **δίκη:** Στο συγκεκριμένο απόσπασμα η λέξη δίκη δεν χρησιμοποιείται με τη σημασία της δικαστικής διαδικασίας. Βρίσκεται κοντά στην αρχική της σημασία· δίκη: το ορθό, το δίκαιο. Κατά προέκταση, η δίκη δηλώνει εδῶ την έμφυτη αντίληψη για το σωστό, το κοινό περί δικαίου αίσθημα. (Σχόλια Φακέλου Υλικού, σελ. 62).

Και τα δύο αυτά συναισθήματα κρίνονται απαραίτητα για κάθε πολίτη και συνιστούν μέρος της πολιτικής αρετής, αφού χάρη σ' αυτά εξασφαλίζεται η αξιοπρέπεια του ανθρώπου και εμπεδώνεται η πολιτική ενότητα και η κοινωνική αρμονία, καθώς κατοχυρώνεται η τάξη (*κόσμος*) στην πόλη και δημιουργούνται

δεσμοί που οδηγούν στη φιλία (*δεσμοί φιλίας συναγωγοί*). Επομένως, χάρη σε αυτές τις αρετές επιτυγχάνεται η συνειδητή υπακοή στους νόμους, θεμελιώνεται ο ομαλός πολιτικός βίος και κατοχυρώνεται το δημοκρατικό πολίτευμα. Ειδικότερα η *αίδώς* οδηγεί σε ό,τι ονομάζεται «πόλεων κόσμοι», δηλαδή εμπνέει στους πολίτες κόσμια συμπεριφορά και συντελεί στην κατάκτηση της αυτονομίας τους, αναγκαία για την αρμονία της κοινωνίας. Η *δίκη* παραπέμπει στο «πόλεων δεσμοί», δηλαδή σε υπαγορεύσεις με τις οποίες οι πολίτες υποβάλλονται σε δεσμεύσεις της συμπεριφοράς τους, ώστε να επιβάλλεται η συνοχή της πολιτικής κοινωνίας. Η συμπληρωματική λειτουργία των δύο «δώρων» συνεπάγεται *φιλίαν*, που σημαίνει ηθική ενότητα της πολιτείας, σύμπνοια και ομόνοια των πολιτών, ώστε να συμβιώνουν αρμονικά. Η *αίδώς* λοιπόν και η *δίκη* αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις της πολιτικής τέχνης, η οποία αποτελεί την αναγκαία συνθήκη για την εξέλιξη του πολιτισμού, αφού ό,τι συνθέτει και στηρίζει τον πολιτισμό (κοινωνική αρμονία και συνοχή, ευνομία, ευταξία, δημοκρατία, ηθική και κοινωνική ευθύνη) στηρίζεται σε αυτά ακριβώς τα δύο θεϊκά δώρα.

B2. Επισημάνσεις:

Γλωσσικές επιλογές: Προστακτική (μετεχόντων, θές), επανάληψη (ἐπί πάντας, πάντες), υποθετικός λόγος που δηλώνει το μη πραγματικό (οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν), χρήση ευθέος λόγου (εμφανίζεται να μιλάει ο ίδιος ο Δίας).

Η αυστηρότητα της ποινής δικαιολογείται από την απόλυτη ανάγκη να εξασφαλιστεί η καθολικότητα της πολιτικής αρετής (της *αἰδοῦς* και της *δίκης*) στους ανθρώπους, διαφορετικά δεν είναι δυνατό να συγκροτηθούν πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες. Η *αίδώς* και η *δίκη* προσδίδουν στην πολιτική αρετή την έννοια της ηθικής συνείδησης και του προηγμένου πολιτισμού και γι' αυτόν ακριβώς το λόγο καθίσταται απολύτως αναγκαία η καθολικότητά της για τη συγκρότηση, την επιβίωση και την ανάπτυξη της οργανωμένης κοινωνίας. Επομένως, αν δε μετέχουν όλοι ανεξαιρέτως σε αυτές οι κοινωνία διαλύεται και γι' αυτό αποτελεί νοσηρό στοιχείο της πόλης όποιος δε μετέχει σε αυτές.

Ο Δίας αναγκάζεται να θεσπίσει αυτό το νόμο επειδή αισθάνεται πως δεν μπορεί να εξασφαλίσει την καθολικότητα των δύο αρετών στους ανθρώπους, αφού δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής τους φύσης. Αυτό σημαίνει ότι δε δόθηκαν ως έμφυτα χαρακτηριστικά στον άνθρωπο, αλλά ως έννοιες, δηλαδή ως πρότυπα που πρέπει ο άνθρωπος να κατακτήσει με τη λογική και τον προσωπικό αγώνα. Επομένως, όλοι οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα (και την υποχρέωση) να κατακτήσουν την πολιτική αρετή· για αυτό, όμως χρειάζεται η διδασκαλία και η προσωπική τους προσπάθεια.

B3.

1. Λάθος.
2. Λάθος.
3. Σωστό.
4. Σωστό.
5. Λάθος.

B4α.

1. ε.
2. γ.
3. στ.
4. ζ.
5. η.
6. α.

B4β.

1. Διεφθαρμένοι κρατικοί λειτουργοί χρηματίζονται, αθετώντας τον όρκο τους.
2. Οι δημιουργοί της επιτυχημένης σειράς ετοιμάζουν και νέο κύκλο.

B5. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Επισημάνσεις:

Ο Καλλικλής υποστηρίζει το λεγόμενο φυσικό δίκαιο ή το δίκαιο του ισχυροτέρου. Αυτό σημαίνει ότι σύμφωνα με τη φύση ο καλύτερος και ο πιο δυνατός είναι δίκαιο να έχει περισσότερα από τον χειρότερο και πιο αδύνατο. Ωστόσο, στο πλαίσιο της ανθρώπινης κοινωνίας, που διαθέτει στοιχειώδη πολιτική συγκρότηση και θεσμική οργάνωση, κάτι τέτοιο θεωρείται αδικία. Ο Καλλικλής, υπαινισσόμενος τη δημοκρατικά οργανωμένη κοινωνία, διαπιστώνει ότι ο νόμος είναι μια υποκριτική κοινωνική σύμβαση, την οποία επιβάλλουν οι πολλοί και πιο αδύναμοι για την αυτοπροστασία τους. Έτσι θεωρείται από τον νόμο αδικία η πλεονεξία, ενώ παράλληλα το να ζητά κανείς να έχει περισσότερα από τους άλλους είναι ο πυρήνας της αδικίας. Επομένως ο Καλλικλής θεωρεί αδικία την επιδίωξη της ίσης κατανομής σε βάρος των πιο ικανών, την οποία επιβάλλει το ίδιο το θετό δίκαιο.

Στον αντίποδα ο Πρωταγόρας θεωρεί την απουσία κανόνων και θεσμών, αλλά και πολιτικής συνείδησης ως στοιχείο καταστροφής των πόλεων. Η απουσία της αιδούς και της δίκης, δηλαδή της πολιτικής τέχνης, οδηγεί τους ανθρώπους στην αδικία, που σημαίνει εδώ την αδυναμία συνύπαρξης και συνεργασίας. Η έλλειψη σεβασμού και αισθήματος δικαίου συνιστά αδικία.

Διαπιστώνουμε ότι οι θέσεις των δύο για την αδικία είναι εξολοκλήρου διαφορετικές.

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ξενοφῶν, *Απολογία Σωκράτους*, 31-34

Γ1. Μετάφραση

Ο Άνυτος λοιπόν εξαιτίας της ανεπαρκούς παιδείας του γιου του αλλά και της δικής του αφροσύνης, ακόμη και τώρα, που έχει πια πεθάνει, έχει κακή φήμη. Ο Σωκράτης από την άλλη μεριά, επειδή έδειξε αλαζονεία για τον εαυτό του στο δικαστήριο, προκάλεσε το φθόνο και γι' αυτό τον λόγο παρότρυνε περισσότερο τους δικαστές να τον καταδικάσουν. Εγώ βέβαια θεωρώ ότι τον βρήκε θεάρεστη μοίρα.

Γ2. Επισημάνσεις:

Ο Σωκράτης επέδειξε ψυχική ρώμη διότι κατάλαβε ότι ήταν καλύτερο γι' αυτόν τη δεδομένη στιγμή να πεθάνει, παρά να συνεχίσει τη ζωή του. Δε δείλιασε μπροστά στον θάνατο, αλλά με ευχαρίστηση τον αποδέχτηκε.

Ο Ξενοφών αντιλαμβάνεται τη σοφία και τη γενναιότητα του Σωκράτη, τον θυμάται πάντα και τον επαινεί. Την αγάπη και το σεβασμό του δείχνει και η υπερβολή της τελευταίας περιόδου, ότι αν υπήρξε ποτέ κάποιος που είχε δάσκαλο της αρετής καλύτερο από τον Σωκράτη, αυτόν τον άνθρωπο ο Ξενοφών τον θεωρεί υπέρμετρα καλότυχο (άξιομακαριστότατον).

Γ3α.

ήμῖν μὲν οὖν δοκεῖ θεοφιλεστέρων μοιρῶν τετυχηκέναι· τῶν μὲν γὰρ βίων τὰ χαλεπώτερα.

Γ3β.

Γνώθι, ζῆ, τεθνηκῶς/τεθνεῶς ἴσθι.

Γ4α.

διὰ τὸ μεγαλύνειν: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο *εποίησε*.

τοῦ ζῆν: έναρθρο απαρέμφατο που λειτουργεί ως γενική συγκριτική, β' όρος σύγκρισης από το *κρεῖττον*.

τοῦ ἀνδρός: γενική κτητική στα *τήν τε σοφίαν καὶ τὴν γενναιότητα*.

ἀξιομακαριστότατον: κατηγορούμενο στο αντικείμενο *τὸν ἄνδρα*.

Γ4β.

Υπόθεση: εἰ δέ τις τῶν ἀρετῆς ἐφιεμένων ὠφελιμώτερω τινὶ Σωκράτους συνεγένετο,

Απόδοση: ἐκεῖνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιομακαριστότατον νομίζω.

Είδος: το πραγματικό (εἰ + οριστική, απόδοση: οριστική -κάθε ἐγκλιση-).

Προσδοκώμενο: ἐὰν-ἂν-ἦν ... συγγένηται, ... νομιῶ.

Επιμέλεια: Νίκος Κομιανός